

Verden kan aldri bli trygg så lenge vi har atomvåpen

Taler

Berit Reiss-Andersen

Dato

10 desember 2017

Sted

Oslo rådhus

Omstendigheter

Tildeling av Nobels Fredspris til The International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN)

- 1 Deres Majesteter, Deres Kongelige Høyheter, ærede prisvinnerrepresentanter, Deres eksellenser, ærede gjester, mine damer og herrer.

- 5 The International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN) er tildelt Nobels Fredspris for 2017. På vegne av Den norske Nobelkomite er det med stor glede jeg kan gratulere ICAN med fredsprisen.

- 10 ICAN mottar prisen for sitt arbeid med å påpeke de katastrofale humanitære konsekvensene av enhver bruk av atomvåpen og for sin banebrytende innsats for å få traktatfestet et forbud mot slike våpen. ICAN har ved sin innsats gitt arbeidet for avskaffelse av atomvåpen et nytt momentum.

- 15 Årets fredspris inngår i en tradisjon av priser som har belønnet arbeid mot spredning av atomvåpen og for kjernefysisk nedrustning. I alt tolv fredspriser er blitt tildelt, helt eller delvis, for denne typen fredsarbeid. Første gang til Philip Noel-Baker i 1959, og senest med prisen til Barack Obama i 2009. Og i år altså: The International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN).

- 20 To dager i august 1945 fikk verden for første gang erfare atomvåpnenes fryktelige ødeleggelseskraft. Bombingen av Hiroshima og Nagasaki drepte momentant minst 140.000 mennesker, de langt fleste sivile. Hiroshima ble fullstendig utradert og store deler av Nagasaki ble lagt i ruiner. Men døden gjorde seg ikke ferdig i Hiroshima og Nagasaki i august 1945. Dødstallene fortsatte å stige i stort omfang i de påfølgende år og stråleskader har preget de
25 overlevende fram til i dag.

Ødeleggelsene i Hiroshima og Nagasaki har lært oss at kjernevåpen er så farlige, og utsetter sivilbefolkningen for så mye lidelse og død, at de aldri noensinne må brukes igjen.

30

Dagens atomvåpen kan forårsake ufattelig mye mer skade enn de bombene som rammet Japan i 1945. I ytterste konsekvens vil en atomkrig utrydde millioner av mennesker, få dramatiske konsekvenser for klimaet og miljøet over store deler av kloden, samt destabilisere samfunn på en måte som menneskeheten aldri har erfart tidligere. Forestillingen om begrenset atomkrig er en illusjon.

35

Atomvåpen skiller ikke mellom militære og sivile mål. Brukt i krig vil de ramme sivilbefolkningen uforholdsmessig hardt og påføre ofrene unødige store lidelser. I tillegg er det tilnærmet umulig for sivilbefolkningen å beskytte seg mot de katastrofale virkningene av et atomangrep. Bruk, og trussel om bruk, av atomvåpen kan derfor ikke aksepteres, hverken på humanitært, moralsk eller juridisk grunnlag.

40

Til tross for dette blir den globale militære maktbalansen opprettholdt av atomvåpen.

45

Terrorbalansens logikk bygger på forestillingen om at atomvåpnenes avskrekkende effekt er så sterk at ingen vil gå til angrep på en atomvåpenstat. Den avskrekkende virkning er angivelig så sterk at det alene har forhindret krig mellom atommaktene i mellom gjennom de siste 70 år. Det empiriske grunnlaget for denne antagelsen er høyst diskutabelt. Det kan ikke hevdes med sikkerhet at avskrekkingen har virket etter sin hensikt. Jeg vil også minne om at avskrekkingspolitikken innebærer en troverdig trussel om bruk av atomvåpen. Våpnene er der for at de, om nødvendig, skal kunne tas i bruk.

50

55

Det er inngått en rekke internasjonale avtaler og traktater som begrenser besittelse og utvikling av atomvåpen, hvorav ikke-spredningsavtalen, NPT, er den viktigste. Det krever betydelig militær og politisk innsikt for fullt ut å forstå alle traktater, avtaler og folkerettslige virkemidler som regulerer nedrustning og våpenkontroll. Den politiske debatten preges av stormaktenes og mektige alliansers syn.

60

ICAN oppsto som en protest mot den etablerte orden. Spørsmål knyttet til atomvåpen er ikke utelukkende et mellomstatlig anliggende eller en sak

forbeholdt eksperter og politikere på høyt nivå. Det er en sak som gjelder alle mennesker og der alle mennesker er meningsberettigede. ICAN har lyktes med å skape et nytt engasjement blant vanlige folk mot atomvåpen. Kanskje er ikke organisasjonens akronym helt tilfeldig. I CAN.

70

ICANs hovedbudskap er at verden aldri kan bli trygg så lenge vi har atomvåpen. Dette budskapet vekker gjenklang hos millioner av mennesker som opplever at faren for atomkrig er større enn på lenge, ikke minst på grunn av situasjonen i Nord-Korea.

75

Et annet sentralt poeng for ICAN er at den gjeldende folkerettslige orden er utilstrekkelig når det gjelder atomvåpen.

80

Det var et historisk gjennombrudd da Ikke-spredningsavtalen trådte i kraft i 1970. Den etablerte de daværende atomvåpenmaktene USA, Sovjetunionen Storbritannia, Frankrike og Kina som stater med rett til å inneha atomvåpen. Alle andre land som sluttet seg til traktaten, forpliktet seg samtidig til ikke å skaffe seg slike våpen. Atommaktene lovte til gjengjeld å innlede forhandlinger i god tro med sikte på atomnedrustning. Dette dobbeltløftet er selve kjernen i Ikke-spredningsavtalen og begge løftene må holdes for å opprettholde avtalens legitimitet.

85

Mine damer og herrer, det er ikke å ta for sterkt i når jeg sier at atomvåpenstatene kun i begrenset grad har etterlevd den nedrustningsforpliktelsen de påtok seg i NPT-avtalen. Det er grunn til å minne om at tilsynskonferansen til NPT i år 2000 slo fast at avtalen forutsetter "an unequivocal undertaking by the nuclear-weapon states to accomplish the total elimination of their arsenals leading to nuclear disarmament." I et folkerettslig perspektiv er situasjonen altså den at både de fem lovlige atomvåpenstatene og deres allierte har påtatt seg et ansvar for å bidra til nedrustning og en atomvåpenfri verden. Hadde nedrustningsarbeidet blitt gjennomført som forutsatt, ville ICANs kamp for et traktatfestet forbud mot atomvåpen vært overflødig. Det er mangelen på fremdrift i atomnedrustningsarbeidet som har gjort det nødvendig å supplere Ikke-spredningsavtalen med andre folkerettslige initiativ og forpliktelser.

100

Ikke-spredningsavtalen gjelder bare for de land som har sluttet seg til den. India, Pakistan og Israel, som alle har atomvåpen, er ikke medlemmer av NPT. Nord-

105 Korea, som har foretatt seks atomprøvesprengninger, har som kjent trukket seg fra avtalen. Global atomnedrustning kan ikke skje uten at også disse landene bidrar. De forbeholder seg imidlertid den samme rett til atomvåpen som de fem statene som hadde skaffet seg slike våpen før 1970. De fem legale atomvåpenstatene bruker på sin side disse landenes atomvåpenarsenaler som et
110 av flere argument for hvorfor de foreløpig ikke har kunnet etterleve Ikke-spredningsavtalens krav om atomnedrustning.

Det er blant annet for å bryte denne onde sirkelen at ICAN har tatt til orde for et traktatfestet universelt forbud mot atomvåpen.

115 ICAN aksepterer ikke at mangelen på fremgang på atomnedrustningsområdet er en realpolitisk nødvendighet. ICAN tar et humanitært utgangspunkt og hevder at enhver bruk av atomvåpen vil medføre uakseptabel menneskelig lidelse. Det er allerede etablert folkerettslig bindende forbud mot kjemiske
120 våpen, biologiske våpen, landminer og klasevåpen nettopp på grunn av den uakseptable skade og lidelse som disse våpnene påfører sivilbefolkningen. Da er det fornuftsstridig at ikke også de langt farligere kjernefysiske våpnene undergis et tilsvarende folkerettslig forbud.

125 Påvisningen av denne rettslige diskrepansen var et viktig første skritt på veien mot en forbudstraktat. Et annet viktig skritt var Det humanitære løftet som den østerrikske regjering tok initiativet til i desember 2014. Løftet er en frivillig nasjonal forpliktelse til å arbeide for å stigmatisere, forby og eliminere atomvåpen. ICAN har gjennom en målrettet innsats bidratt til å samle bred
130 internasjonal oppslutning om Det humanitære løftet. Til dags dato har 127 stater sluttet seg til denne forpliktelsen.

I tillegg har ICAN vært en pådriver for å få på plass et folkerettslig bindende forbud mot atomvåpen. Den 7. juli 2017 fikk det ferdigforhandlede
135 traktatforslaget oppslutning fra 129 av FNs medlemsland. Traktaten ble åpnet for signering i høst og til nå har 56 stater signert. Når 50 stater eller mer også har ratifisert traktaten, vil den bli folkerettslig bindende for de statene som har tiltrådt den.

140 ICAN er en ung organisasjon og ble etablert så sent som i 2007, på initiativ fra International Physicians for the Prevention of Nuclear War, fredsprisvinnere i 1985. ICAN er en løst sammenknyttet koalisjon av 468 ulike NGOer fra mer

145 enn 100 land. Det er imponerende hvordan ICAN evner å samle så mange ulike grupperinger om et felles mål og gi en stemme til millioner av mennesker som opplever at atomvåpen ikke gir trygghet, men utrygghet.

Den norske Nobelkomite har ved tildelingen av årets fredspris til ICAN ønsket å hedre denne bemerkelsesverdige innsatsen for menneskehetens beste.

150

Nobelkomiteen mener at et folkerettslig forbud mot atomvåpen vil være et viktig, kanskje avgjørende, skritt på veien mot en atomvåpenfri verden. En slik målsetting er helt i kjernen av Alfred Nobels testament.

155 Mine damer og herrer, ICANs støtte til et globalt forbud mot atomvåpen er ikke ukontroversiell. Det må erkjennes at traktaten har mektige motstandere, men tanken om forbud mot og avskaffelse av atomvåpen er verken naiv eller ny. Alt i 1946 tok FN til orde for atomnedrustning og et internasjonalt kontrollregime mot atomvåpen i Generalforsamlingens aller første resolusjon.

160

Mikhail Gorbatsjov og Ronald Reagan forsøkte under toppmøtet i Reykjavik i 1986 å bryte den kjernefysiske rustningsspiralen mellom de to supermaktene, og var nær ved å inngå en avtale om å avskaffe alle langtrekkende kjernefysiske raketter. Halvannet år tidligere hadde Reagan henvendt seg direkte til innbyggerne i USA og Sovjetunionen, og sagt følgende:

165

"En kjernefysisk krig kan ikke vinnes og må aldri bli utkjempet. Den eneste verdien i at våre to land er i besittelse av atomvåpen, ligger i å garantere at de aldri vil bli brukt. Men ville det ikke da være bedre å avskaffe dem fullstendig?»

170

Det er i dag viktigere enn noensinne å støtte opp om denne visjonen. Selv om verdenssamfunnet setter sin lit til at ingen ansvarlig statsleder på ny vil gi ordre om atomangrep, har vi ingen garantier for at så ikke vil kunne skje. Alle atomvåpenstater kan til tross for sine folkerettslige forpliktelser få uansvarlige ledere og bli involvert i alvorlige militære konflikter som kommer ut av kontroll.

175

Bruken av atomvåpen styres til syvende og sist av mennesker. Til tross for avanserte sikkerhetsmekanismer og kontrollsystemer, kan tekniske og menneskelige feil skje og konsekvensene bli katastrofale. Kan vi stole på at atomvåpenmaktenes kontrollsystemer ikke en dag vil kunne saboteres av

180

hackere som handler på vegne av fiendtlige stater, terrorister eller ekstremister?

- 185 Atomvåpen er kort sagt så farlige at det eneste ansvarlige er å arbeide for at våpnene fjernes og destrueres.

Mange mener at null-visjonen er utopisk eller endog uansvarlig.

- 190 Tilsvarende argumenter ble i sin tid brukt mot forbudstraktatene som gjaldt biologiske og kjemiske våpen, klasevåpen og landminer. Forbudet ble likevel en realitet og har medført at de fleste av disse våpnene i dag har en sterkt redusert utbredelse. Å bruke dem, er tabu.

- 195 Mine damer og herrer, Den norske Nobelkomite erkjenner at det er større utfordringer knyttet til nedrustning av atomvåpen enn de våpentyper jeg nettopp nevnte. Det er likevel ikke til å komme forbi at atomvåpenstatene gjennom Ikke-spredningsavtalen har påtatt seg en forpliktelse til å arbeide for nedrustning. Det er avtalens sentrale formål. ICAN har ved sin innsats minnet
200 atomvåpenstatene på at dette er en forpliktelse med et reelt innhold og at forpliktelsen gjelder nå!

- Philip Noel-Baker gikk i sitt Nobelforedrag i 1959 i rette med den utbredte oppfatning at fullstendig atomnedrustning er umulig å oppnå i virkelighetens
205 verden. Han siterte en annen fredsprisvinner, Fridtjof Nansen:

"The difficult is what takes a little while; the impossible is what takes a little longer".

- 210 Menneskene bak ICAN er utålmodige og visjonære, men de er ikke naive. ICAN erkjenner at atomstatene ikke kan avskaffe sine atomvåpen over natten. Det må skje gjennom en gjensidig, skrittvis og verifiserbar nedrustning. Men det er ICANs og Den norske Nobelkomiteens håp at et folkerettslig forbud, og et bredt folkelig engasjement, vil legge press på atomvåpenstatene og påskynde
215 prosessen.

Mine damer og herrer, det er to personer på podiet i dag som på hver sin måte er fremragende representanter for folkebevegelsen ICAN.

- 220 Madam Setsuko Thurlow, du opplevde bombingene av Hiroshima 13 år

gammel. Du har viet ditt liv til å være vitne om det som skjedde den 6 august 1945. Du har sett det som din oppgave å formidle lidelsen, redselen og døden som rammet din by. Ingen ble spart. Små barn, deres foreldre, søsken,
225 skolekamerater og besteforeldre ble drept. Du sier at slik kan ikke krig føres og det må aldri skje igjen. Du tillater oss ikke å glemme.

Beatrice Fihn, du er generalsekretær i ICAN og har den utfordrende oppgaven å knytte ulike organisasjoner og interessegrupper sammen til innsats for et felles
230 mål. Du er en strålende representant for de mange idealister som gir avkall på en vanlig karriere og i stedet bruker all sin tid og alle sine evner på arbeidet for en fredelig verden.

Det er en ære å ha dere her som våre gjester og vi ønsker å gi dere en stor og
235 dypfølt takk for det arbeidet dere utfører. Vår hyllest går også til alle de personer og organisasjoner dere representerer.

Beslutningen om å gi Nobels fredspris 2017 til The International Campaign to Abolish Nuclear Weapons har solid forankring i Alfred Nobels testamente. I
240 testamentet angis tre ulike kriterier for tildeling av fredsprisen: innsats for folkenes forbrødring, for nedrustning og våpenkontroll, og for avholdelse og spredning av fredskongresser. ICAN arbeider iherdig for atomnedrustning. ICAN har sammen med et flertall av FNs medlemsland bidratt til folkenes forbrødring gjennom sin støtte til «Det humanitære løftet». Og ICAN har,
245 gjennom sin inspirerende og innovative støtte til FN-forhandlingene om et internasjonalt forbud mot atomvåpen, sterkt medvirket til avholdelsen av det som i vår tid tilsvarer en internasjonal fredskongress.

La meg til slutt få sitere pave Frans, som nylig uttalte: "Masseødelegglesesvåpen,
250 og fremfor alt atomvåpen, skaper kun en falsk følelse av sikkerhet. De kan ikke danne grunnlaget for fredelig sameksistens mellom medlemmene av den menneskelige familie, som snarere må være inspirert av en solidaritetsetikk."

Den Norske Nobelkomite deler denne oppfatningen. Vi er dessuten overbevist
255 om at ICAN i det foregående året mer enn noen andre har gitt arbeidet for en verden uten atomvåpen ny retning og kraft.

Tusen takk.

Kilde

www.nobelprize.org

265

Emner

Atomvåpen, Nedrustning, Nobeltale

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/verden-kan-aldri-bli-trygg-sa-lenge-vi-har-atomvapen>

270

275

280

285

290

295